

Kan en ny våg av demokrati-demonstrationer i Hongkong sprida sig till det kinesiska fastlandet?

Gustav Sundqvist

Abstract

During 2019, the special administrative region of Hong Kong experienced one of the largest waves of pro-democracy demonstrations in the city's history. So far, the demonstrations in Hong Kong have not spread to the Chinese mainland. By applying theories derived from the democratic diffusion literature, this article assesses the probability that a new wave of Hong Kong demonstrations would spread to Mainland China. The article finds that although officially belonging to the same state, Hong Kong and Mainland China are in practice separated in a number of ways that should make democratic diffusion relatively difficult. However, if democratic diffusion would take place, democracy demonstrations are more likely to spread to China's southern Guangdong province, since the region is geographically, culturally and socially proximate to Hong Kong.

Introduktion

Den 30 juni 2020 fick Hongkong en ny säkerhetslag som kraftigt minskade det rättsliga utrymmet för att genomföra regimkritiska protester i staden.¹ Lagen kan ses som den kinesiska centralregeringens svar på att Hongkong

1 Den nya säkerhetslagen kriminaliserar separatism, subversiv verksamhet, terrorism och samröre med utländsk makt. Dessa brott kan numera bestraffas med upp till livstids fängelse. Lagen slår även fast att Kinas centralregering ska etablera ett nytt säkerhetskontor i Hongkong och att detta kontor kan skicka vissa fall för avgörande till det kinesiska fastlandet. Av lagtexten framgår det även att centralregeringen i Peking har företrädare framför myndigheterna i Hongkong när det gäller att tolka lagen (BBC 2020).

mellan våren 2019 och utbrottet av covid-19 våren 2020 var skådeplats för en av de största proteströrelserna i stadens moderna historia (Duhalde & Huang 2019). Demonstranternas huvudkrav kretsade kring demokratifrågor, exempelvis införandet av ett mer jämlikt och inkluderande valsystem, amnesti för gripna demonstranter samt skrotandet av den utlämningslag som utlöste demonstrationerna (BBC 2019). Protestvågen 2019 kan därför i hög grad ses som en demokratirörelse eller en demokratiserande rörelse. Demonstrationer och demokratiseringsprocesser har båda en tendens att sprida sig över gränser. Demonstrationerna i Hongkong skulle exempelvis kunna ha spridit sig till det kinesiska fastlandet, ett mardrömsscenario för Kinas styrande kommunistiska parti (KKP).² Syftet med denna betraktelse är att med utgångspunkt från litteraturen om demokratisk diffusion analysera förutsättningarna för att en framtida våg av demokratiprotester i Hongkong även skulle kunna få fotfäste på det kinesiska fastlandet. Pappret inleds med en kort genomgång av litteraturen och går därefter vidare med att diskutera i vilken utsträckning förhållandena mellan Hongkong och Fastlandskina kan anses vara gynnsamma för demokratisk diffusion.

Teorin om demokratisk diffusion

Demokratiseringsforskningen fokuserade länge på nationella faktorer som ekonomisk utveckling (Lipset 1959: 83–84) och nationell klasstruktur (Moore 1966: 418).³ Mellan 1970-talet och 1990-talet blev det dock uppenbart att demokrati ofta spreds mellan olika länder och att en demokratiseringsprocess verkade ha en tendens att utlösa en annan demokratiseringsprocess. Genom Samuel P. Huntingtons bok 'The Third Wave' har det blivit populärt att se demokratiseringsprocesser som vågor som påverkar en större region eller hela det internationella systemet (Huntington 1991: 15).

Inom demokratiseringsforskningen används en mängd olika begrepp för att beteckna spridning av demokrati, exempelvis bindning (Levitsky & Way 2005: 21), dominoteori (Leeson & Dean 2009: 534), smitta (Whitehead 1996: 5), snöbollseffekt (Huntington 1991: 100) och demokratisk diffusion (Wejnert 2005: 54). Sedan 1990-talet har demokratisk diffusion blivit den teoribildning som oftast används för att förstå fenomenet och därför kommer diffusion även användas som det centrala begreppet i denna artikel. Diffusionsteorin har

2 Sedan 1998 är Hongkong en del av den kinesiska folkrepubliken. Hongkong har dock åtminstone historiskt sett haft en hög grad av självstyre och kan därför betraktas som ett relativt separat politiskt system. I detta arbete använder jag begreppet 'Fastlandskina' för att särskilja områden som står under direkt kontroll av KKP från de delvis eller helt självstyrande territorierna Hongkong, Macao och Taiwan.

3 I linje med stora delar av den tidigare västerländska demokratiseringslitteraturen utgår jag i denna text från ett liberalt och multidimensionellt demokratibegrepp. Demokrati anses bestå av institutionerna (1) valda representanter, (2) fria och rättvisa val, (3) yttrandefrihet, (4) informationsfrihet, (5) organisationsfrihet och (6) inkluderande medborgarskap (Dahl 1998: 84–85).

sitt ursprung i innovationsforskningen där den har använts för att visa hur nyskapsel sprids (Rogers 1995: 38–95). När det gäller teorin om demokratisk diffusion betraktas alltså 'demokrati' som en innovation (Lehtinen 2014: 124). Diffusion kan definieras som spridande av en praktik inom ett socialt system, där spridningen betecknar flöde eller rörelse från en källa till en mottagare i allmänhet, genom kommunikation, efterliknande eller tvång (Wejnert 2014: 35).

Under de senaste 30 åren har ett stort antal studier, främst av kvantitativ natur, undersökt vilka faktorer som underlättar respektive hindrar spridning av demokrati mellan samhällen och ett antal samband har blivit kartlagda (Rhue & Sundararajan 2014: 43; Solingen 2012: 634; Vanderhill 2017: 42). Dessa faktorer betecknas som 'diffusionsförutsättningar' i detta arbete. Fyra sådana brukar lyftas fram som särskilt viktiga (1) *geografisk närhet*, (2) *kulturell närhet*, (3) *nätverk* och (4) *media* (Wejnert 2005: 56). Tabellen nedan sammanfattar hur dessa faktorer antas bidra till demokratisk diffusion:

Tabell 1. Diffusionsförutsättningar

Geografisk närhet

Demokrati och demokratiprotester verkar oftast spridas snabbast mellan närliggande samhällen. Samhällen som ligger geografiskt nära varandra är ofta sammanknutna med många kommunikationskanaler genom vilka innovationer kan spridas från en aktör till en annan (Rogers 1995: 333).

Kulturell närhet

Diffusion underlättas mellan aktörer som upplever sig vara kulturellt närliggande varandra (McPherson, Smith-Lovin, & Cook 2001: 416). Språkliga, religiösa och historiska likheter tenderar att öka samhällens kommunikation. Viktigt att notera är att det är upplevd likhet snarare än 'verklighet' som spelar roll (Bunce & Wolchik 2006: 297).

Nätverk

Demokrati sprids lättare mellan samhällen som är förenade genom olika typer av politiska nätverk (Doorenspleet & Mudde 2008: 826). Under 1990-talet och det tidiga 2000-talet bidrog exempelvis kopplingar mellan de före detta kommunistiska staterna i Östeuropa och Europeiska Unionen till demokratisk diffusion (Teorell 2010: 82).

Media

Moderna massmedier anses vara en av de viktigaste faktorerna som gynnar demokratisk diffusion (Rogers 1995: 18). Digitaliseringen av media kan exempelvis underlätta demokratisk diffusion genom att utjämna informationsjämligheten mellan regim och opposition, hjälpa aktörer inom oppositionen att kommunicera med varandra samt öka spridningen av nyheter om människorättskränkningar (Rhue & Sundararajan 2014: 51).

Förutsättningar för demokratisk diffusion mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet

Trots de stora demonstrationerna under 2019 fick demokrati rörelsen i Hongkong inget genomslag på kinesiska fastlandet. Att det inte skett ännu är dock inte liktydigt med att det högsta ledarskiktet inom KKP kan andas ut. I icke-demokratier finns det nämligen en tendens till att människor inte protesterar förrän det finns en kritisk massa av missnöje kombinerat med någon utlösande händelse som tillsammans sätter igång en social rörelse eller rentav en revolution (Elkink 2011: 1652–1653; Weyland 2010: 1152). Sannolikheten för att ett sådant händelseförlopp ska inträffa påverkas dock av i vilken utsträckning strukturella faktorer underlättar för demokratisk diffusion. I det följande avsnittet kommer jag därför att gå igenom de fyra olika diffusionsförutsättningar som jag listat ovan med syfte att kartlägga vad som talar för att demokratiprotesterna i Hongkong skulle kunna sprida sig till det kinesiska fastlandet.

Min argumentation bygger på analys av sekundärdata i form av nyhetsmedia och forskningslitteratur samt primärdata från fyra större fältarbeten som jag genomförde i Kina mellan 2015 och 2019.⁴ I intervjuerna har jag främst riktat mig mot civilsamhällsorganisationer, framförallt inom det arbetsrättsliga området, med verksamhet i Hongkong och Fastlandskina. Dessa grupper kan sägas vara det närmaste man kan komma någon slags kinesisk opposition och deras samarbetsmönster kan därför ge viktig information om hur oppositionella aktiviteter och idéer kan spridas mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet (Chen 2012: 91–92).⁵

EXTREMT KORT GEOGRAFISKT AVSTÅND TILL FASTLANDET

Hongkongs samhällsgeografiska närhet till det kinesiska fastlandet är intimt förknippad med stadens historia, vilket motiverar att detta avsnitt inleds med en kort historisk genomgång. Namnet Hongkong kommer från territoriets sydligaste ö som erövrades av britterna efter Kinas förlust i Opiumkriget och vars status reglerades i det efterföljande Nanjing-fördraget 1842. Ön låg strategiskt nära Kinas på den tiden viktigaste handelsstad Kanton (som idag oftast kallas Guangzhou), men var i övrigt närmast obebodd. Storbritanniens dåvarande utrikesminister Lord Palmerston beskrev Hongkong som ”a barren island with scarcely a house on it” (Geddes 1982: 31). I efterföljande krig utvidgade

4 Mellan 2015 och 2019 genomförde jag totalt 34 intervjuer med aktivister från 26 icke-statliga kinesiska organisationer. 20 av dessa, åtta i Hongkong och tolv i det kinesiska fastlandet utgjordes av arbetarorganisationer. Sex av dessa utgjordes av fastlandsbaserade organisationer med verksamhet inom andra politikområden som miljö, handikappfrågor och HBTQ-rättigheter.

5 Intervjuerna skedde inom ramen för mitt avhandlingsprojekt 'Trickle Through Democracy: Studies on Democratic Diffusion in China' samt forskningsprojektet 'Local Governance Diversity in the Unitary Authoritarian State'. Även om intervjufrågorna inte varit direkt anpassade för att tillmötesgå denna artikels syfte utgjorde demokratisk diffusion även ett viktigt tema i min avhandling vilket bidragit till att en stor del av intervjumaterialet även kunnat användas i denna studie.

Storbritannien succesivt territoriet och 1898 utsträcktes kolonin till den smala Shenzhen-floden som än idag utgör gränsen mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet. I slutet av 1800-talet hade områdets invånarantal ökat till en kvarts million och vid denna tid kanaliserade staden även hälften av Kinas handel med omvärlden (Geddes 1982: 35).

Hongkong utvecklades aldrig till en demokrati under det brittiska styret men kom att ärva vissa liberala institutioner, exempelvis en stark rättsstat och relativt skyddade medborgerliga rättigheter, från den tidigare kolonialmakten (Cheng 2016: 387; Sing 2004: 38). Trots att dessa institutioner utsatts för allt hårdare press efter återföreningen mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet 1998 ansågs staden till alldeles nyligen ha betydligt fler demokratiska friheter än övriga Kina (Freedom House 2019). Pekingkritiker som den prodemokratiska Hongkong-politikern Dennis Kwok menar dock att Hongkongs nya säkerhetslag kommer begränsa stadens självstyre i en sådan utsträckning att det innebär "slutet för Hongkong" (*The Guardian* 2020).

I april 1979, kort efter att Deng Xiaoping inledde den ekonomiska reformpolitiken i Kina, etablerades landets första så kallade ekonomiska zon, 'Shenzhen', i en fiskeby bredvid gränsfloden till Hongkong med samma namn. En viktig anledning till placeringen var att man – korrekt – hoppades att närheten till Hongkong skulle bidra till ett inflöde av stora internationella investeringar (Schmidt & Heilmann 2017: 87). Sedan slutet av 1970-talet har Shenzhen vuxit till en megastad med mer än tio miljoner invånare. Detta innebär att det idag går att åka tunnelbana mellan Hongkong och Shenzhen. Städerna är även politiskt relativt integrerade såtillvida att Shenzhen-bor endast behöver ordna med några få och enkla visumformaliteter på närmaste polisstation för att ta sig till Hongkong.

GEOGRAFINS BETYDELSE FÖR DEMOKRATISK DIFFUSION

Sedan Mao Zedong tog makten i Fastlandskina 1949 har staten och KKP i praktiken varit närmast helt integrerade med varandra (Collins & Cottey 2012: 39). Under 1990-talet och det tidiga 2000-talet började dock ett stort antal civilsamhälleorganisationer växa fram på det kinesiska fastlandet.⁶ Under denna period fick även det internationella civilsamhället ett visst politiskt utrymme i Kina. Många internationella civilsamhälleorganisationer använde sig av Hongkong som en språngbräda för att etablera sig i Fastlandskina. Bland utländska civilsamhälleorganisationer med verksamhet i Fastlandskina var exempelvis cirka 60 procent registrerade i Hongkong 2017. 66 av de 487 kartlagda projekt som de internationella organisationerna genomförde på fastlandet skedde

6 Det finns en livlig akademisk diskussion kring huruvida icke-statliga organisationer i Kina bör betraktas som delar av ett civilsamhälle (deLisle, Goldstein & Yang 2016: 5; Lagerkvist 2010: 14; Salmenkari 2013: 689–708; Teets 2013: 20; Zhang & Baum 2004: 99).

i Guangdong, den provins som ligger geografiskt närmast Hongkong (China Development Brief 2018). Genom fältarbeten riktade mot icke-statliga kinesiska arbetarorganisationer har jag fått goda belägg för att geografisk närhet till Hongkong historiskt har underlättat många fastlandskinesiska aktivisters arbete. Civilsamhälleorganisationer i Guangdong verkar ha varit de som gynnats mest av den geografiska närheten.

Tio av de tolv fastlandskinesiska arbetarorganisationer jag intervjuade hade fram till ungefär 2017 frekvent kontakt med civilsamhällorganisationer i Hongkong. Många civilsamhällegrupper i Hongkong besökte fram till ungefär 2017 samarbetspartners i Guangdong nästan varje vecka, vilket möjliggjordes av det korta avståndet och de låga resekostnaderna. Så här beskrevs exempelvis den geografiska närhetens betydelse av en civilsamhälleaktivist i Hongkong 2016: "det är bekvämare att åka till Shenzhen eller Kanton och genom åren har vi etablerat ganska bra relationer till NGOer baserade där. Vi har relationer i Peking men det är geografiskt lite långt från var vi är." Under den senare delen av 2010-talet har dock utbytet mellan aktivister blivit betydligt svårare på grund av den tilltagande politiska kontrollen av civilsamhället under den alltmer auktoritära kinesiska presidenten Xi Jinping. 2016 fick exempelvis en fastlandskinesisk aktivist som arbetade på en arbetarorganisation i Hongkong höra att hennes namn hade kommit upp i ett förhör med polisen: "en vecka tidigare rådde en av våra samarbetspartners mig att inte åka tillbaka (till fastlandet, min notering), eftersom han sa att polisen hade talat om mig med honom... han sa att jag kanske hade blivit en av polisens måltavlor, så han rådde mig att inte åka tillbaka. Så från och med förra veckan bestämde jag mig för att inte åka tillbaka oavsett om det rörde sig om ett personligt eller arbetsrelaterat ärende." En Kanton-baserad aktivist som jag träffade 2019 berättade att han vanligtvis åkte till Hongkong flera gånger i månaden men att han hade slutat med detta i samband med den senaste vågen av protester. Han menade också att Hongkong-aktivister som tidigare enkelt kunde komma till det kinesiska fastlandet genast skulle arresteras om de försökte sig på detta 2019, då demonstrationerna i staden lett till mer repressiv politik från centralregeringens sida.

Sju av de åtta Hongkong-baserade arbetarorganisationer som jag intervjuade anordnade regelbundet möten i staden för fastlandskinesiska aktivister. Dessa möten var viktiga eftersom fastlandskineserna fick möjlighet att diskutera känsliga frågor relaterade till strategi och ideologi på ett friare sätt så fort de korsat den södra stranden av Shenzhen-floden. Det finns även exempel på att fastlandskinesiska arbetaraktivister åkt till Hongkong för att demonstrera. Under ett första maj-tåg i Hongkong 2016 stötte jag exempelvis på en arbetaraktivist som jag hade intervjuat i den fastlandskinesiska staden Dongguan några veckor tidigare. En Hongkong-aktivist berättade också att deras organisation under 2015 hade hjälpt uppsagda fabriksarbetare från fastlandet att komma till staden och demonstrera mot att deras tidigare chef stängt ned fabriken utan att

tillhandahålla ekonomisk kompensation för att därefter fly till Hongkong: ”så i början litade de inte på oss men därefter behövde vi tillbringa tid och utveckla förtroende och till slut bjöd vi över dessa arbetarrepresentanter till Hongkong för att protestera framför märket (fabrikens huvudkund, min notering) och vi tog också hit arbetarna för att hitta chefen, fabriksägaren, för att kräva att han skulle betala tillbaka.” Enligt mina intervjuer verkar arbetaraktivister från Guangdong ha besökt Hongkong betydligt mer än aktivister från andra provinser, framförallt på grund av den kortare restiden och de lägre resekostnaderna.

Det är inte orimligt att även spridningen av demokratiprotesterna i Hongkong skulle underlättas av de nära geografiska avståndet och det stora mänskliga utbytet mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet. Framförallt Guangdong tar årligen emot ett stort antal besökare från Hongkong, Macao och Taiwan. 2017 kom 25.98 miljoner människor från dessa territorier till provinsen, vilket kan jämföras med de 1.18 miljoner som besökte Shanghai och de 620 000 som besökte Peking (National Bureau of Statistics of China 2017). Samma år besökte 51 miljoner fastlandskineser Hongkong (Siu 2019). Det är möjligt att vissa fastlandskinesiska turister i likhet med vissa av arbetaraktivisterna jag intervjuade kan utnyttja vistelsen i Hongkong för att delta i demonstrationer. Hittills finns dock få exempel på att detta skulle ha skett under protestvågen 2019.

Sammanfattningsvis finns det mycket som talar för att den geografiska närheten mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet underlättar samarbete mellan oppositionella krafter, något som borde skapa förutsättningar för demokratisk diffusion. Den geografiska närhetens betydelse är särskilt påtaglig i Guangdong-provinsen, eftersom denna ligger närmast Hongkong. Samtidigt kan de kinesiska myndigheternas ökade kontroll försvåra aktivisters möjligheter att resa mellan Hongkong och fastlandet, vilket förstås bör allvarligt minska förutsättningarna för demokratisk diffusion.

KULTURELL NÄRHET, MEN VÄXANDE KLYFTOR

Eftersom Hongkong under 150 år varit separerat från övriga Kina finns det både likheter och skillnader mellan kulturen i staden och kulturen på det kinesiska fastlandet. De kulturella rötterna är till stor del gemensamma. Liksom på fastlandet har världsbilden hos många människor i Hongkong påverkats av den konfucianska och den taoistiska filosofin. Kinesiska talas både i Hongkong och på fastlandet men Hongkong-bor talar i allmänhet dialekten kantonesiska som uttalsmässigt har betydande skillnader från Kinas officiella dialekt mandarin. Kantonesiska utgör dock även en stor dialekt i Guangdong vilket gör att denna provins har särskilt nära språkliga band till Hongkong. I Fastlandskina reformerades teckensystemet efter Mao Zedongs maktövertagande 1949 medan Hongkong har kvar de traditionella tecknen som innehåller betydligt fler streck än de förenklade tecknen. Den engelska kolonialtiden har också påverkat

kulturen i Hongkong. Exempelvis har skyltar i Hongkong i allmänhet engelsk text och kaffe är betydligt mer vanligt förekommande på restauranger i Hongkong än på deras motsvarigheter i Fastlandskina.

I jämförelse med många andra samhällen utanför Fastlandskina upplevs Hongkong tillsammans med Macao och Taiwan som kulturellt relativt närliggande av många fastlandskineser. Detta tycks i sin tur göra att politiska fenomen och händelser i Hongkong och Taiwan upplevs som relevanta även för många på det kinesiska fastlandet. När jag träffade civilsamhälleaktivister och akademiker inne i Kina under ett fältarbete sommaren 2019 hände det exempelvis att demonstrationsrörelsen i Hongkong nämndes som en modell för hur den fastlandskinesiska politiken skulle kunna förändras. Aktivister från tre av de tolv fastlandskinesiska arbetarorganisationer jag intervjuade uppgav att utbytet med Hongkong uppmuntrat dem att tro på en mer demokratisk utveckling för övriga Kina. Så här beskrev en fastlandskinesisk aktivist Hongkong-gruppernas påverkan på hans egen organisation: ”vi tycker att den kulturella atmosfären hos en del Hongkong-baserade organisationer är relativt tjock, de säger ofta att olika frågor måste hanteras tillsammans och att alla tillsammans måste diskutera, de talar på ett ganska demokratiskt sätt. I jämförelse med fastlandet tycker jag de är bättre på detta område. Det är värt att lära sig av dessa aspekter.”

De flesta aktivister jag intervjuade uppgav dock att Hongkongs och Fastlandskinas samhällskontexter var för olika för att erfarenheterna från civilsamhället i Hongkong skulle gå att tillämpa mer praktiskt i övriga Kina. En fastlandskinesisk civilsamhälleaktivist menade exempelvis att kontakter med Hongkong visserligen var intressanta men sällan gick att använda mer konkret: ”ja, jag tänker just, att de gett mig en del att fundera över, de har gett mig inspiration, men i slutändan är detta olika sociala miljöer, så det finns inga mer detaljerade strategier kring hur vi bör gå vidare som vi kan ta till oss”.

En del demonstranter i Hongkong har försökt att utnyttja den kulturella närheten till Fastlandet för att sprida sitt budskap. Under sommaren 2019 fanns det flera exempel på hur Hongkong-demonstranter försökte rikta sig till fastlandskinesiska turister genom att anordna protester nära turistattraktioner, ropa slagord på mandarin och skriva budskap med förenklade kinesiska tecken (Qin 2019). Samtidigt har de kulturella skillnader som finns mellan fastlandet och Hongkong även blivit ett slagträ för många demonstranter i Hongkong. Delar av protesterörelsen i Hongkong har starka lokalistiska och ibland även xenofoba inslag som hittills inte fått särskilt stor uppmärksamhet i västerländska media. Det finns en oro i Hongkong för att rika fastlandskinesiska migranter pressar upp fastighetspriserna medan fattiga gästarbetare från fastlandet pressar ned lönerna. Utöver detta oroas många över att mandarin kan bli en mer spridd dialekt på bekostnad av den kantonesiska dialekten. Under hösten 2019 har det funnits exempel på hur personer som talar mandarin har

misshandlats av demonstranter i Hongkong. Många fastlandskinesiska affärer har också förstörts av regimkritiska demonstranter (Li 2019). Den växande lokalistiska rörelsen i Hongkong verkar ha minskat många fastlandskinesers stöd för demokratiprotesterna i staden, även i den kulturellt närliggande provinsen Guangdong (*The Economist* 2019).

Sammanfattningsvis bör Hongkongs och Fastlandskinas gemensamma kulturella rötter vara gynnsamma för demokratisk diffusion. Detta gäller särskilt i Guangdong eftersom kantonesiska är en av de mest talade dialekterna i provinsen. Samtidigt kan de bittra känslor som skapats av demonstrationerna i Hongkong bidra till att de kulturella skillnaderna mellan staden och fastlandet upplevs som större, vilket i sin tur kan minska förutsättningarna för demokratisk diffusion.

ERODERANDE NÄTVERK

Sedan de ekonomiska reformerna lanserades i Kina har Hongkong blivit alltmer integrerat med det kinesiska fastlandet. Hongkongs handel med Fastlandskina har exempelvis ökat från 9.3 procent av stadens totala handel 1979 till 50.4 procent 2018 (Government of Hong Kong 2020). Fram till nyligen verkar den tilltagande ekonomiska integrationen även ha skett parallellt med en ökad integration inom civilsamhälleområdet. Det kan inte uteslutas att dessa civilsamhällenätverk skulle kunna utgöra kanaler för demokratisk diffusion.

I samband med att Hongkong återförenades med det kinesiska fastlandet började även civilsamhället i staden att utveckla ett antal samarbeten med fastlandskinesiska partners. Enligt en intervju som jag genomförde i Hongkong 2016 började exempelvis vissa Hongkong-baserade arbetarrörelseorganisationer efter återföreningen att rekrytera enskilda aktivister i fastlandet med syftet att få dessa att sätta igång en arbetarrörelse på andra sidan Shenzhen-floden: "De hittade ett jobb på en fabrik, sen började de få vänner. De bjöd dem på nudlar eller mat, du vet, de var som missionärer, du vet missionärsstrategin. Sen började de tillhandahålla kurser i kollektiva förhandlingar." Denna strategi ansågs dock inte vara tillräckligt effektiv för att organisera en mer institutionaliserad arbetarrörelse. Istället började alltför många Hongkong-baserade arbetarorganisationer identifiera organiserade samarbetspartners på det kinesiska fastlandet som de hoppades kunna stödja och utveckla med hjälp av konsultation och villkorad finansiering. Alla de fastlandskinesiska arbetarorganisationer som jag intervjuade 2016 och 2017 mottog någon form av finansiering från utlandet. Denna finansiering kom i allmänhet ursprungligen från biståndsorganisationer i västvärlden men kanaliserades genom organisationer i Hongkong. Tre av de åtta Hongkong-baserade arbetarorganisationer som jag träffade, hade också valt att starta systerorganisationer i Kina.

När det gäller de större civilsamhällenätverken verkar Institute for Civil Society (公民社会研究所), som bildades 2006 på Sun Yat-sen University

i Kanton, ha haft en stor betydelse, särskilt för icke-statliga organisationer i Guangdong (Anheier & Toepler 2010: 243). Civilsamhälleinstitutet och dess tillhörande Center on Philanthropy (公益慈善研究中心) byggde inledningsvis upp ett etablerat samarbete kring civilsamhällefrågor med Chinese University of Hong Kong. Inom ramen för denna samverkan utvecklades goda relationer med akademiker och NGOer både i Hongkong och i västvärlden. Centret genomförde ett stort antal träningssessioner för civilsamhälleaktivister från framförallt Guangdong-regionen. Under början av 2010-talet blev Kanton känt som Kinas civilsamhällehuvudstad, vilket exempelvis ledde till att en av de människorättsaktivister jag intervjuade valde att flytta från Shanghai till Kanton.

Efter Paraplyrevolutionen i Hongkong 2014 började centralregeringen dock att utöva hårdare kontroll över samarbeten mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet. Enligt en akademiker på Sun Yat-sen University som jag intervjuade 2019 ledde detta till att en viktig "ansvarsperson" vid Institute for Civil Society tvingades flytta till universitet i andra delar av Kina. Detta ledde i sin tur till att civilsamhälleinstitutet i dess ursprungliga form upphörde att existera. De samarbeten som tidigare hade funnits mellan utlandet, Hongkong och fastlandskinesiska civilsamhälleorganisationer minskade eller upphörde.

Den kinesiska lag för hantering av utländska NGOer (境外非政府组织境内活动管理法) som trädde i kraft 2017 har försvårat det fastlandskinesiska civilsamhällets samarbeten med Hongkong och utlandet ytterligare. Lagen förbjuder exempelvis utländska och Hongkong-baserade organisationer från att stödja religiösa och politiska NGOer. Lagen innebär även att det har blivit nästan omöjligt för icke-registrerade civilsamhälleorganisationer i Fastlandskina att ta emot finansiering från Hongkong eller utlandet på laglig väg (Franceschini & Nesossi 2017: 63).

Sammanfattningsvis kan de civilsamhällenätverk som utvecklades mellan Hongkong och Fastlandskina efter återföreningen 1998 ha ökat förutsättningarna för demokratisk diffusion. Samtidigt har dessa samarbeten försvagats i samband med att de kinesiska myndigheternas ökade kontrollen av nätverken efter paraplyrevolutionen i Hongkong 2014. Hongkongs nya säkerhetslag kan också skapa problem för de civilsamhälleorganisationer i staden som kanaliserar biståndspengar från västvärlden, vilket i sin tur kan försvåra demokratisk diffusion ytterligare.

BEGRÄNSAD INTEGRERING AV MEDIA

Hongkongs och Fastlandskinas mediala nätverk är delvis men inte helt integrerade med varandra. Detta beror i hög utsträckning på att mediefriheten är betydligt större i Hongkong än i övriga Kina. Enligt organisationen Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex från 2019 låg pressfriheten i Hongkong på plats 73 medan pressfriheten i Kina låg på plats 177 av totalt 180 undersökta länder och territorier (Reporters Without Borders 2020). Flera stora sociala medieplattformar som Facebook, Youtube och Twitter är tillåtna i Hongkong, men förbjudna på det kinesiska fastlandet. De fastlandskinesiska motsvarigheterna till dessa plattformar Wechat, Youku och Sina Weibo används i viss utsträckning även i Hongkong men är inte lika populära som de amerikanska medieplattformarna (Chen, Chan & Lee 2016: 355). Gemensamt språk och förståelse för den andra sidans mediala plattformar underlättar dock viss kommunikation. Enligt de arbetarorganisationer jag träffade på det kinesiska fastlandet var åtminstone nio av tolv grupper i regelbunden kontakt med organisationer i Hongkong, framförallt genom digital kommunikation på kinesiska internetplattformar. Så här beskrev en fastlandskinesisk arbetaraktivist kommunikationen med Hongkongbaserade aktörer när jag träffade honom 2017: ”Vi får även hjälp av deras organisationer för att lära känna arbetare i Hongkong och komma i kontakt med arbetare i Hongkong... i första hand sker detta genom internet, vi kommunicerar nästan bara genom internet, i allmänhet talar vi om vilka problem ni stött på och vilka problem vi stött på. Vi har en chat-grupp och genom den diskuterar vi olika frågor”.

När det gäller traditionella medier är endast ett antal relativt Peking-vänliga Hongkong-baserade TV-kanaler såsom TVB och Phoenix tillåtna att sända på det kinesiska fastlandet. Under de senaste åren har den kinesiska regeringen intensifierat försöken att hindra människor i framförallt Guangdong-provinsen från att installera satellit-TV-utrustning som även kan hämta in mer Peking-kritiska nyheter från Hongkong. Denna typ av utrustning har blivit betydligt mer sällsynt i provinsen (*The Economist* 2019).

Sammanfattningsvis finns det en viss ömsesidig kunskap om respektive sidas mediala plattformar som skulle kunna underlätta demokratisk diffusion mellan Hongkong och Fastlandskina. Samtidigt försvåras demokratisk diffusion inom detta område av att Hongkong-bor och fastlandskineser i allmänhet använder så olika medier.

Relativt liten sannolikhet för allmän demokratisk diffusion, men större sannolikhet i Guangdong-provinsen

I Tabell 2 sammanfattas de olika faktorer som underlättar respektive motverkar demokratisk diffusion mellan Hongkong och övriga Kina:

Tabell 2. Förutsättningar och begränsningar för demokratisk diffusion mellan Hongkong och det kinesiska fastlandet

	Underlättar demokratisk diffusion från Hongkong	Motverkar demokratisk diffusion från Hongkong
<i>Geografisk närhet</i>	Närliggande och integrerat med Guangdong	Avlägset från Kinas politiska centrum
<i>Kulturell närhet</i>	Gemensamma kulturella rötter	Vidgade kulturella klyftor
<i>Nätverk</i>	Nätverk etablerades efter återföreningen 1998	Efter 2014 har centralregeringens ökade kontroll försvagat nätverken
<i>Media</i>	Ömsesidig kunskap om respektive sidas mediala plattformar	Stora skillnader i mediekonsumtion

I den sammanfattande tabellen framkommer det att de diffusionsförutsättningar som knyter samman Hongkong och det kinesiska fastlandet är relativt begränsade trots att de båda politiska enheterna officiellt tillhör samma stat. En viktig orsak till detta är att Hongkong, åtminstone före 2020, har haft en relativt hög grad av självstyre samt att centralregeringen i Peking allttjämt begränsar de sociala och mediala nätverk som förbinder Hongkong med övriga Kina. Från ett demokratiskt diffusionsperspektiv är det kanske rimligare att se Hongkong och det kinesiska fastlandet som olika länder i samma kulturområde, än som regioner i ett och samma land.

Givet Kinas väldiga befolkning och vidsträckta territorium är det inte heller svårt att förstå att skillnaderna mellan olika landsdelar är större än i de flesta andra stater. Av samma skäl kan demonstrationerna i Hongkong även få olika effekter på olika kinesiska provinser. Analysen i denna artikel visar att diffusionsförutsättningarna mellan Hongkong och fastlandet är speciellt goda i provinsen Guangdong, och särskilt de städer i provinsen som ligger närmast Hongkong som Shenzhen och Kanton. Guangdong och Hongkong binds framförallt samman av den geografiska närheten och den gemensamma dialekten, som underlättar ett omfattande mänskliga utbyte. Detta utbyte möjliggör i sin tur att demokratiska idéer och strategier kan spridas.

Det har redan funnits exempel på sociala oroligheter i provinsen Guangdong. I början av 2018 reste exempelvis samhällskritiska, vänsterorienterade ungdomar från hela Kina till Guangdong-provinsen eftersom de hört att regionens arbetarrörelse var starkare än arbetarrörelsen i andra kinesiska provinser. Väl på plats försökte de etablera självständiga fackföreningar och

organisera strejker. Mellan augusti 2018 och januari 2019 slogs dock rörelsen hårdhänt ned av myndigheterna. I samband med nedslagen greps grundarna till några av de mest kända, självständiga arbetarorganisationerna i provinsen, bland annat Zhang Zhiru och Wu Guijun (Yang 2019). Om en liknande incident skulle inträffa samtidigt som demokratiprotester i Hongkong tar ny fart är det inte otroligt att många fastlandskineser, särskilt i Guangdong-provinsen, skulle kunna inspireras av proteströrelsen i Hongkong. Möjligen kan de kinesiska myndigheternas misstag i hanteringen av covid-19-epidemins inledningsskede och den ekonomiska nedgång som nedstängningen av landet under våren 2020 gett upphov till, öka sannolikheten för att en ny våg av protester i Hongkong även skulle kunna spridas till landet norr om Shenzhen-floden.

Litteraturlista

- Anheier, H.K. & Toepler, S. (red.), 2010. *International Encyclopedia of Civil Society*. New York: Springer-Verlag.
- BBC, 2020. "Hong Kong security law: What is it and is it worrying?", 2020-06-30, tillgänglig på <<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-49317695>>, citerad 2020-08-07.
- BBC, 2019. "The Hong Kong protests explained in 100 and 500 words", 2019-11-28, tillgänglig på <<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-49317695>>, citerad 2020-06-04.
- Bunce, V.J. & Wolchik, S.L., 2006. "International diffusion and postcommunist electoral revolutions", *Communist and Post-Communist Studies* 39(3), s. 283-304. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2006.06.001>.
- Chen, J., 2012. *Transnational Civil Society in China: Intrusion and Impact*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishers.
- Chen, H.-T., Chan, M. & Lee, F.L.F., 2016. "Social media use and democratic engagement: a comparative study of Hong Kong, Taiwan, and China", *Chinese Journal of Communication* 9(4), s. 348-366. <https://doi.org/10.1080/17544750.2016.1210182>.
- Cheng, E.W., 2016. "Street Politics in a Hybrid Regime: The Diffusion of Political Activism in Post-colonial Hong Kong", *The China Quarterly* 226(2), s. 383-406. <https://doi.org/10.1017/S0305741016000394>.
- China Development Brief, 2018. "Statistics on ONGO Registrations and Temporary Activities in 2017." Tillgänglig på <<http://www.chinadevelopmentbrief.cn/articles/statistics-on-ongo-registrations-and-temporary-activities-for-2017/>>, citerad 2020-06-04.
- Collins, N. & Cottey, A., 2012. *Understanding Chinese politics: An introduction to government in the People's Republic of China*. Manchester University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv6p556>.
- Dahl, R.A., 1998. *On Democracy*. New Haven: YUP.
- deLisle, J., Goldstein, A. & Yang, G., 2016. "Introduction.", s. 1-27 i J. deLisle, A. Goldstein & G. Yang (red.), *The Internet, Social Media, and a Changing China*. Philadelphia, Penn: University of Pennsylvania Press.

- Doorenspleet, R. & Mudde, C., 2008. "Upping the Odds: Deviant Democracies and Theories of Democratization", *Democratization* 15(4), s. 815–832. <https://doi.org/10.1080/13510340802191102>.
- Duhalde M. & Han, H. 2019. "History of Hong Kong protests: riots, rallies and brollies", *South China Morning Post*, 2019-06-04, tillgänglig på <<https://multimedia.scmp.com/infographics/news/hong-kong/article/3016815/hong-kong-protest-city/index.html?src=social>>, citerad 2020-06-04.
- The Economist, 2019. "China says Hong Kong's protesters have the mainland in their sights", 2019-09-12, tillgänglig på <<https://www.economist.com/china/2019/09/12/china-says-hong-kongs-protesters-have-the-mainland-in-their-sights>>, citerad 2020-06-04.
- Elkink, J.A., 2011. "The International Diffusion of Democracy", *Comparative Political Studies* 44(12), s. 1651–1674. <https://doi.org/10.1177/0010414011407474>.
- Franceschini, I. & Nesossi, E., 2017. "The Foreign NGOs Management Law: A Compendium.", s. 60–67 i Franceschini, K. Lin & N. Loubere (red.), *Disturbances in Heaven*. ANU Press. <http://www.jstor.org.ezproxy.its.uu.se/stable/j.ctt1q1crrk.14>.
- Freedom House, 2020. "Countries and Territories." Tillgänglig på <<https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>>, citerad 2020-06-04.
- Geddes, P., 1982. *In the mouth of the dragon: Hong Kong--past, present, and future*. London: Century Publishing in association with TVS.
- Government of Hong Kong, Trade and Industry Department, 2020. "Hong Kong and Mainland China: Some Important Facts." Tillgänglig på <https://www.tid.gov.hk/english/aboutus/publications/factsheet/china.html>, citerad 2020-06-04.
- The Guardian, 2020. "'This is the end of Hong Kong': China pushes controversial security laws", 2020-05-21, tillgänglig på <<https://www.theguardian.com/world/2020/may/21/china-proposes-controversial-national-security-law-for-hong-kong>>, citerad 2020-06-04.
- Huntington, S.P., 1991. *The third wave: democratization in the late twentieth century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Lagerkvist, J., 2010. *After the Internet, Before Democracy: Competing Norms in Chinese Media and Society*. Bern; New York: Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Leeson, P.T. & Dean, A.M., 2009. "The Democratic Domino Theory: An Empirical Investigation", *American Journal of Political Science* 53(3), s. 533–551. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2009.00385.x>.
- Lehtinen, S., 2014. *Demokratins förutsättningar vid staters självständighet: en studie om politiska regimer i nybildade stater*. Doktorsavhandling. Åbo: Åbo Akademi. <https://www.doria.fi/handle/10024/101943>.
- Levitsky, S. & Way, L., 2005. "International Linkage and Democratization", *Journal of Democracy* 16(3), s. 20–34. <https://doi.org/10.1353/jod.2005.0048>.
- Li, A. J., 2019. "Hong Kong's hatred of mainlanders feeds the xenophobic undercurrents of its protests", *South China Morning Post*, 2019-10-11, tillgänglig på <<https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3032041/hong-kongs-hatred-mainlanders-feeds-xenophobic-undercurrents-its>>, citerad 2020-06-04.
- Lipset, S.M., 1959. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy", *American Political Science Review* 53(1), s. 69–105. <https://doi.org/10.2307/1951731>.
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J.M., 2001. "Birds of a Feather: Homophily in Social Networks", *Annual Review of Sociology* 27, s. 415–444. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.415>.

- Moore, B., 1967. *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*. London: Allen Lane the Penguin Press.
- National Bureau of Statistics of China, 2017. "17-15 Number of Oversea Visitor Arrivals by Region by Sector.", tillgänglig på <stats.gov.cn/tjsj/ndsjsj/2017/indexeh.htm>, citerad 2018-06-21.
- Qin, A., 2019. "Hong Kong Protesters Take Their Message to Chinese Tourists." *The New York Times*, 2019-06-07, tillgänglig på <https://www.nytimes.com/2019/07/07/world/asia/hong-kong-protests-chinese-tourists.html>, citerad 2018-06-21.
- Reporters Without Borders, 2020. "World Press Freedom Index.", tillgänglig på <https://rsf.org/en/ranking_table>, citerad 2020-06-04.
- Rhue, L. & Sundararajan, A., 2014. "Digital access, political networks and the diffusion of democracy", *Social Networks* 36(1), s. 40-53. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2012.06.007>:
- Rogers, E.M., 1995. *Diffusion of innovations*. New York: Free Press.
- Salmenkari, T., 2013. "Theoretical Poverty in the Research on Chinese Civil Society", *Modern Asian Studies* 47(2), s. 682-711. <https://doi.org/10.1017/S0026749X12000273>.
- Schmidt D. H. & Heilmann, S., 2017. "2.5 Provincial- and municipal-level governments.", s. 85-93 i S. Heilmann (red.), *China's Political System*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Sing, M., 2004. *Hong Kong's Tortuous Democratization: A Comparative Analysis*. London: RoutledgeCurzon.
- Solingen, E., 2012. "Of Dominoes and Firewalls: The Domestic, Regional, and Global Politics of International Diffusion", *International Studies Quarterly* 56(4), s. 631-644.
- Siu, P., 2019. "Chinese day-trippers to Hong Kong up 20 per cent as tourist figures soar", *South China Morning Post*, 2019-01-31, tillgänglig på <https://www.scmp.com/news/hong-kong/hong-kong-economy/article/2184378/tourist-figures-hong-kong-reached-new-high-2018-651>, citerad 2020-06-04.
- Teets, J.C., 2013. "Let Many Civil Societies Bloom: The Rise of Consultative Authoritarianism in China", *The China Quarterly* 213(1), s. 19-38. <https://doi.org/10.1017/S0305741012001269>.
- Teorell, J., 2010. *Determinants of Democratization: Explaining Regime Change in the World, 1972-2006*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511762727>.
- Vanderhill, R., 2017. "Active resistance to democratic diffusion", *Communist and Post-Communist Studies* 50(1), s. 41-51. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2017.01.003>.
- Wejnert, B., 2014. *Diffusion of democracy: the past and future of global democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Wejnert, B., 2005. "Diffusion, Development, and Democracy, 1800-1999", *American Sociological Review* 70(1), s. 53-81. <https://doi.org/10.1177/000312240507000104>.
- Weyland, K., 2010. "The Diffusion of Regime Contention in European Democratization, 1830-1940", *Comparative Political Studies* 43(8), s. 1148-1176. <https://doi.org/10.1177/0010414010370439>.
- Whitehead, L., 1996. "The International Dimensions of Democratization", s. 3-25 i Whitehead, L. (red.), *The International Dimensions of Democratization: Europe and the Americas*. Oxford: Oxford University Press.

- Yang, Y., 2019. "Inside China's crackdown on young Marxists", *Financial Times*, 19-02-14, tillgänglig på <<https://www.ft.com/content/fd087484-2f23-11e9-8744-e7016697f225>>, citerad 2020-06-05.
- Zhang, X. & Baum, R., 2004. "Civil Society and the Anatomy of a Rural NGO", *The China Journal* 52(2), s. 97-107. <https://doi.org/10.2307/4127886>.